

Cukrovarnictví – jak bylo, jak bude?

SUGAR PRODUCTION – WHAT WAS ITS PAST, WHAT IS ITS FUTURE?

Stále ve víru změn – ohlédnutí zpět

Když se ohlédneme pár let zpátky, pak cukrovarnictví, výroba cukru a pěstování cukrové řepy jsou obory, které prošly výraznými změnami, a další výzvy jsou na obzoru. Tyto změny jsou nevyhnutelné a sektor se jim musí přizpůsobit, aby mohl nadále existovat. Stále čelíme novým regulacím a opatřením ze strany Evropské unie, jako je dekarbonizace nebo implementace *Green Deal*. Roste důraz na *carbon farming*, tedy způsoby, jak zemědělské praktiky přispívají ke snížení uhlíkové stopy. Dalším faktorem jsou narůstající požadavky na certifikace a audity, které neúměrně zvyšují administrativní náročnost pro výrobce. Zde postrádám jakoukoliv debatu nad implementací těchto předpisů a jejich ospravedlnění.

Podíváme-li se v čase několik let nazpět, řada odborníků a ekonomů předpovídala na počátku tohoto století konec cukrovarnického průmyslu u nás, protože tento obor byl podle jejich názoru ve srovnání s výrobou třtinového cukru nekonkurenceschopný, výnosy cukrové řepy v Česku podprůměrné a sektor byl bez potenciálu se restrukturalizovat a přežít. Přes tyto pesimistické předpovědi se však díky péči a inovacím lidí v tomto

odvětví podařilo cukrovarnictví udržet a nadále dobře funguje a konkurenční výhody třtinového cukrovarnického průmyslu se dařilo postupně smazávat. Výnosy cukrové řepy se zdvojnásobily a efektivita cukrovarů díky investicím a obnově stále roste. V EU i Česku si cukrovarnictví prošlo tvrdou restrukturalizací. Po vstupu do unie jsme přešli z liberálního prostředí do systému výrobních kvót. Ani to nebylo jednoduché a po pár letech přišly velké změny. Připomeňme si reformu cukerního trhu v roce 2006/2007 a následujících letech. Dopad na ekonomiku a zaměstnanost v sektoru zaměřeném na cukrovou řepu byl nekompromisní. V tomto období zaniklo v EU více než 80 cukrovarů a několik desítek tisíc subjektů se muselo přeorientovat na jinou produkci, než je cukrová řepa. Evropskou unii to stálo obrovské množství peněz. Stále ale fungoval systém kvót a unie chránila svůj trh. Tomu odpovídaly i vyšší ceny cukru v porovnání s cenou světovou. V roce 2017 byla evropská regulace trhu s cukrem zrušena, zrušeny byly výrobní kvóty, exportní omezení i další regulace. Pro výrobce a pěstitele v rámci staré EU-15 to byla obrovská změna, protože systém cukerních kvót fungoval v těchto státech 49 let. V Česku jsme se vrátili opět tam, kde jsme byli před vstupem do EU. Výrobci cukru se museli přizpůsobit trhu bez dříve garantovaných cen a kvót. Liberalizace na druhou stranu přinesla větší možnosti vývozu cukru mimo unii, díky menšímu počtu omezení a kvót získali výrobci cukru v EU lepší přístup na světové trhy, čímž se rozšířil jejich dosah a potenciálně se zvýšil vývoz do mimounijních zemí. Uvolnění kvót umožnilo pěstitelům a cukrovarům rozšířit výrobu, což vedlo k nadprodukcí v roce 2017 a 2018. Trh s cukrem se výrazně změnil. V roce 2018 byla produkce cukru v Evropské unii odhadována na přibližně 21 mil. t, což bylo významné zvýšení oproti předchozím letům pod kvótovým systémem. Vliv zrušení kvót na ceny cukru lze stručně shrnout takto:

- **Vliv krátkodobý:** Zvýšení produkce v prvních letech vedlo k převisu nabídky nad poptávkou, což mělo za následek pokles cen cukru na trhu. Cena cukru v Evropě dosáhla historicky nízkých hodnot. V roce 2018 klesla cena bílého cukru na přibližně 320–350 eur za tunu, což bylo výrazně méně než v době před uvolněním trhu. Referenční cena 404 eur za tunu cukru byla prolomena a cukrovary prodávaly cukr s výraznými ztrátami. To vedlo i k velmi nízkým výkupním cenám za cukrovou řepu.
- **Vliv střednědobý:** S poklesem cen byly některé menší cukrovary nuceny omezit nebo úplně zastavit produkci, což vedlo k postupnému vyrovnávání nabídky a poptávky. V následujících letech (2019–2022) začaly ceny cukru postupně růst, zejména kvůli nižší produkci a rostoucím nákladům na energii a suroviny.
- **Vliv dlouhodobý:** Cena cukru bude stále více volatilní, protože ji zásadně ovlivňují globální faktory, jako jsou změny v zemědělských politikách, mezinárodní konflikty, klimatické změny a situace na světovém trhu. Tyto faktory budou nadále hrát

Tab. 1. Ceny bílého cukru u výrobců na trhu Evropské unie

Měsíc	EU	Region 1	Region 2	Region 3
	Cena bílého cukru na trhu EU (€·t ⁻¹)			
Červenec 2023	821	810	806	915
Srpen 2023	819	795	808	930
Září 2023	820	783	817	925
Říjen 2023	841	805	841	914
Listopad 2023	854	813	855	937
Prosinec 2023	857	817	856	947
Leden 2024	853	823	855	906
Únor 2024	837	790	840	925
Březen 2024	844	786	856	897
Duben 2024	831	780	843	887
Květen 2024	827	774	838	877
Červen 2024	807	755	816	872
Červenec 2024	775	730	779	850

Region 1 – Česko, Dánsko, Finsko, Litva, Maďarsko, Polsko, Rakousko, Slovensko, Švédsko; region 2 – Belgie, Francie, Německo, Nizozemsko; region 3 – Bulharsko, Chorvatsko, Itálie, Portugalsko, Rumunsko, Řecko, Španělsko.

Pramen: EK – Sugar Market Situation Reporting, 29. 8. 2024

klíčovou roli při formování cen cukru v budoucnu. K těmto faktorům se nově přidává také rostoucí důraz na uhlíkovou stopu a zavádění uhlíkového cla. Evropská unie a další světové trhy začínají přikládat větší váhu snižování emisí, což ovlivní výrobce i pěstitele. Uhlíkové clo může znevýhodnit dovozce z oblastí s vysokou uhlíkovou stopou, čímž podpoří lokální produkci s nižšími emisemi, ale zároveň může zvýšit náklady spojené s ekologickými požadavky.

Stručné zhodnocení současné situace a výhledu

Zrušení kvót cukru v Evropské unii vedlo ke zvýšení konkurence mezi producenty, což krátkodobě způsobilo pokles cen, ale dlouhodobě zvýšilo volatilitu trhu. V posledních třech letech byla cena cukru výrazně ovlivněna pandemií Covid-19 a válkou na Ukrajině. Jako následek válečného konfliktu došlo ke katalpultování cen energií, které několikanásobně vzrostly. Podobný efekt byl i u zemědělských komodit jako např. obilí a řepky, který však byl jen dočasný. Uvolnily se dovozy z Ukrajiny, čehož využili i „šikovní“ obchodníci a v rámci toho se zásadně změnil trh. Podobně tomu bylo i u ceny cukru. Tzv. ukrajinský cukr a zvýšení ploch cukrové řepy v posledních dvou letech nejen na Ukrajině, ale i v rámci EU vede v současné době drastickému propadu cen cukru v Evropské unii. Na základě rozhodnutí Evropské komise byly stanoveny limity importů cukru z Ukrajiny, limitní kvóta 260 tis. t pak byla naplněna 24. 6. 2024. Od října 2023 bylo oficiálně do unie importováno 475 tis. t cukru, z toho do Česka 36,5 tis. t, což představuje zhruba produkci jednoho menšího cukrovaru. Když se podíváme na poslední cenové hlášení Evropské komise (tab. I.), tak je jasné, že nejtvrďší dopad dovozu ukrajinského cukru je na region 1, kam patří i Česko. Rozdíl v průměrných cenách mezi regionem 1 a 2 je 49 eur za tunu a oproti regionu 3 je to ještě více. A cenové hlášení Komise zde uvedené je navíc hodně zpožděné a absolutně neodráží realitu cen na aktuálním podzimním trhu. Ceny se opět dostávají pod výrobní náklady cukrovarnických společností. To samozřejmě bude mít bezprostřední dopad na cenu cukrové řepy a rozsah výroby a pěstování cukrové řepy v následujícím období.

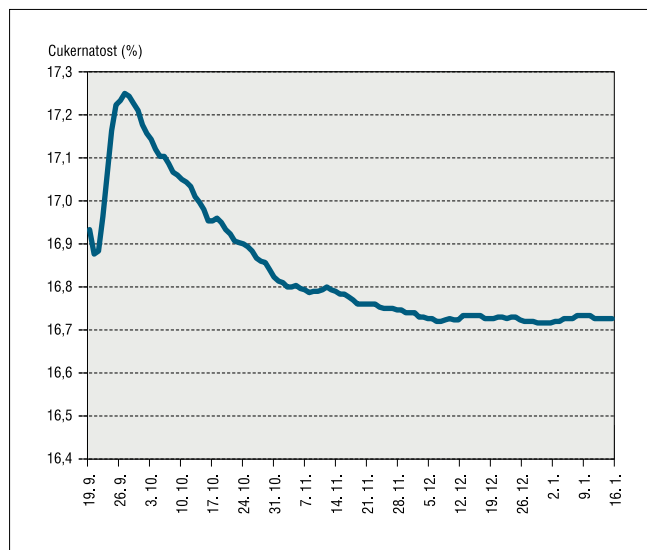
Na druhou stranu celosvětové zásoby cukru od roku 2019 klesají a blíží se historickým minimům. Významným globálním hráčem ovlivňujícím trh s cukrem je dnes Brazílie, která se svými přibližně 24 % světové produkce cukru určuje trend na světovém trhu s cukrem, její podíl na exportech je okolo 50 %. Nepříznivé podmínky v Brazílii však silně v posledních měsících ovlivňují dostupnost cukru a dlouhotrvající sucha ovlivňují výnosy a kvalitu cukrové třtiny. Dosud zaznamenané požáry vypálily rozsáhlé oblasti a v důsledku dlouhotrvajícího sucha v klíčových produkčních oblastech v Brazílii se pravděpodobně sníží úroveň produkce a zhorší se výnosy a kvalita cukrové třtiny.

Celosvětová produkce cukru dosahuje každoročně přibližně 180–190 mil. t, z čehož Brazílie ročně vyprodukuje zhruba 35–40 mil. t. To ji nadále řadí na špičku světových producentů, přičemž její největší konkurenti jsou Indie a Thajsko.

Výhled kampaně v České republice

Situace v porostech cukrové řepy na našich domácích políčkách o maximální výměře 30 ha nebyla letos vůbec špatná. Proběhlo rané setí, poměrně slušné vzejití porostů a brzké zakrytí

Obr. 1. Průběh cukernatosti vykoupené cukrové řepy v Tereos TTD v kampani 2020/2021 – vliv cercosporiózy na kvalitu řepy

řádků. Dešťové srážky poměrně hojně a pravidelně nadělovaly vláhu téměř ve všech rajonech cukrové řepy. V Čechách většinou až do poloviny srpna, více na východě, na Moravě zhruba jen do poloviny července. Vzorkování provedená v cukrovarech obecně dávala optimistický výhled rekordního výnosu přes 80 t při 16% cukernatosti. Poslední dva týdny srpna s tropickými teplotami ve dne i v noci však vegetaci cukrové řepy nijak neprosperly a přes veškerá realizovaná preventivní a operativní fungicidní ošetření porostů čelí cukrové řepa velmi intenzivnímu tlaku cercosporiózy. Agresivní nástup infekce velmi připomíná rok 2020, kdy se cercosporióza katastroficky podepsala na tehdejších konečných průměrných výnosech (pokles výnosu až o 20 t·ha⁻¹). Cercosporióza se tehdy projevovala podobně už koncem srpna, tehdy jsme však razantní rozvoj infekce zaznamenali zhruba v polovině září. Cukernatost vykoupené řepy do konce září rostla. Až zhruba na začátku října se začala nezadržitelně propadat (obr. 1.). Podle monitoringu cercosporiózy v rajónu Čech ke dni 26. 8. 2024 není situace dobrá. Pevně doufám, že současné obavy se nakonec úplně nepotvrdí a řada opatření, které jsme díky zkušenostem z roku 2020 nastavili, budou nakonec alespoň částečně fungovat.

V době psaní tohoto článku se cukrovarnická kampaň teprve rozbíhá nebo je její začátek na spadnutí. Čeká nás pravděpodobně jedna z nejdelších kampaní v historii. V roce 2024 bylo v Česku oseto přibližně 65 tis. ha cukrové řepy, což je pokračováním trendu posledních let. Nárůst je reakcí na vývoj v jiných komoditách a potřebu pěstitelů diverzifikovat své osevní postupy.

Cukrová řepa zůstává klíčovou plodinou nejen kvůli cukru, ale i pro svůj nezastupitelný přínos k úrodnosti půdy a svou schopnost pohlcovat velké množství oxidu uhličitého. Díky našim cukrovarům má však řepa ještě větší význam – představuje potenciál pro udržitelnou budoucnost, kdy její využití v rámci cirkulární ekonomiky otevírá nové příležitosti pro celý sektor. Pěstování cukrovky není jen otázkou produkce, je to symbol tradice, inovace a odhodlání lidí, kteří čelí stále větším výzvám. A právě jejich vytrvalost a schopnost přizpůsobit se změnám dávají naději, že i v neklidných dobách bude české cukrovarnictví nadále růst a prosperovat.

Karel Chalupný, Tereos TTD, a. s.